

Müellif: Ahmet Hamdi Akseki

Dergi: İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası

Tarih: Haziran 1947

«Ey insanlar! O sizi ve sizden evvelkileri yaratmış olan Rabbinize ibadet ediniz ki muttakilerden (korunanlardan) olasınız. O Rabbiniz ki yeri sizin için bir döşek, göğü tavan (heyetinde) yaptı ve yukarıdan yağmur indirdi onunla türlü mahsul ve meyvelerden size rızık çıkardı; o halde bunları bilip dururken Allah'a şerik koşmayın.»

«Ey insanlar! O sizi ve sizden evvelkileri yaratmış olan Rabbinize ibadet ediniz ki muttakilerden (korunanlardan) olasınız. O Rabbiniz ki yeri sizin için bir döşek, göğü tavan (heyetinde) yaptı ve yukarıdan yağmur indirdi onunla türlü mahsul ve meyvelerden size rızık çıkardı; o halde bunları bilip dururken Allah'a şerik koşmayın.»

Kur'an-ı Kerim'in tertibine göre bu âyet, Allah Teâlâ'nın sarîh olarak ilk emrini hâvi oluyor ki o da «ibadet ediniz» emridir. Bu emir; hangi sınıfa, hangi millete mensup olursa olsun, akıl ve bulûğ ile insanlığın ilk kemal basamağına basmış olan bütün insanlardır. Binaenaleyh her insan, Allah'ın «Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz!» emri ile mükelleftir. Bu emir, İslâm binasının üssü'l esası olan «tevhid-i ubudiyet» ve «rubûbiyet»den başlayarak ulûhiyetin Rab olmaya ve Rab olmanın yaratıcı olmaya tevakkuf ettiğini gösteriyor ve küllî kudret sahibi bir yaratıcıyı isbat ediyor. İbadetin de başka kimseye değil, ancak yaratıcı ve terbiye edici bir Allah'a yapılabileceğini, ondan başkasına ibadet etmek ve tapınmak şirk olduğunu bildiriyor.

Bu iki âyet külli kudret sahibi mutlak bir varlığın en açık delili olduğu gibi, halk ve tekvinlerinin esasına taallûk etmesi bakımından, muhataplarını en ziyade ilgilendiren bir vahdaniyet ve kudret hüccetidir de! Maamafih, biz bu cihetin izahına girişmeyerek sadece ibadetin felsefesinden, her zaman ve her yerde bütün insanlara ibadetle emir olunmasındaki yüksek hikmetten bahsedeceğiz.

Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz ki: Allah Teala her kavme, her millete bir Peygamber göndermiş ve onların Allah tarafından tebliğ eyledikleri ilk emir şu olmuştur: «Allah'tan

başka ibadete lâıyk bir Tanrı yoktur, yalnız Allah'a ibadet ediniz; ona başkalarını şerik koşmayınız!» , «Kasem ederim ki biz, her ümmete Allaha ibadet edin ve tağuttan uzaklaşın (emrini tebliğ eden) bir Peygamber gönderdik. (Nahl sûresi, Ayet 36).» , «Senden evvel hiçbir resul göndermedik ki ona şöyle vahyetmiş olmayalım: Hakikat bu, benden başka ilah yok, öyle ise yalnız bana ibadet ediniz. (Enbiya sûresi, Ayet 25).»

Demek ki her dinde aslolan «Allah'ın birliği ve yalnız ona ibadet olunmasıdır.» O halde ibadet ne demektir? Niçin lâzımdır? Ve nasıl yapılır? Bu suale cevap vermezden evvel islâm dininin ihtiva eylediği ahkâm hakkında kısaca bir hulâsa yapmayı faydalı buluyorum.

İslam; Hazreti Muhammed (Aleyhisselamın), Allah tarafından tebliğ ve kendi hayatında tatbik eylediği ahkâmın hey'et-i mecmuasından ibaret bir dindir.

Bu dinin hedefi, insanı, dünya ve âhirette Allah'ın nimetlerine ulaştırmak, felâha ve saadete çıkarmaktır.

İslam dini, evvel itikad ve amel diye İslâm ikiye ayrılır. İtikadi olan esaslar, emirler ve hükümler, her dinde mevcut olması gereken, asli ve külli esaslardır. Bunlarda zamanın, mekânın, ahvalin ve şahısların tesiri yoktur.

Allaha, Peygamberlere, Ahirete iman; istikamet, ahlak ve ibadetin esasları gibi. Bunlar her dinin esas temelini teşkil eden külli ve değişmez kaidelerdir.

Amelî olan emirler ve hükümlere fer'i veya cüz'î hükümler de denir. Bunlar, mükellef insanların işlerine taallük eden hükümlerdir. Bunlarda zaman ve mekânın tesiri olacağından, bunlar her dinde bir olmayabilir. Her dinde ibadet vardır. Fakat şekilleri bir değildir.

Ahkâm-ı külliye veya asliye, bütün şeriatların hıfzını tekeffül ettikleri zarurî ve umumi maksatlardır. Bunların gayesi, dini, nefsi, akli, nesli ve mali muhafazadır.

«Külliyyat-ı hams = beş külli» denilen bu zaruri maksatları koruyabilecek esaslardan mahrum bulunan bir din, gayesinden uzaklaşmış demektir.

Biraz önce söylediğimiz gibi İslam, semavî bir dindir ki, onu, bütün kâinatın hâliki ve terbiye edicisi olan Allah Tealâ vaz etmiştir.

Bütün ahkâmı, insanın saadeti ile ilgili olan İslam dininin, üçü itikada, ikisi de amel (iş) e ve ahlâka ait başlıca beş esası vardır:

İtikad esasları şunlardır:

1. Allah'ın birliğine (ve bütün sıfatlarına) iman,
2. Peygambere iman (bütün Peygamberler ve onlara, indirilen kitaplara iman da burada dahildir.)
3. Ahirete iman.

Bunlar, islam dinin dayandığı ana hatlardır. Müslümanlık, bunlara iman etmekle tahakkuk eder.

İslâm'da imanın iki mertebesi vardır:

İcmal, tafsil.

İmanın en mücmel ve en basiti: Hazreti Muhammed (Aleyhisselâm), Allah tarafından her ne tebliğ etmiş ise haktır diye tasdik etmektir. Bunun en kısa düsturu şudur: «Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh. Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka Tanrı yoktur, yine şahadet ederim ki Muhammed (Aleyhisselâm) Allah'ın kulu ve Peygamberidir.»

Bir insan, bu yolda bir şahadette bulunmakla evvelâ Allah'ın bir olduğuna, sonra da, Hazreti Muhammed, Allah'ın kulu ve Peygamberi bulunduğuna inandığını açıkça söylemiş oluyor.

Allah'ın birliğine tereddütsüz inanmak, İslamın ilk temelidir. Buna iman eden bir kimse, diğer esaslara da inanmış demektir. Buna bir de Hazreti Muhammed'in, hem Allah'ın kulu, hem de Peygamberi olduğuna şahadeti ilave etmekle, iki mühim hakikati kabul etmiş oluyoruz:

A. Allah'ın birliğine iman, Peygamber yolu ile talim ve tebliğ edildiği şekilde iman demektir.

B. Peygamberlik, tarihi bir olaydır, binaenaleyh, ona iman etmek dinin en esaslı bir rüknüdür.

Peygambere ve vahy denilen ruhî hadiseye ve ilahi tecelliye dayanmayan bir sistem ilâhî din değildir. Bu iki itikada bir de, ahirete iman ilâve edilince, icmali imanın üçüncü derecesi elde edilmiş olur.

İslâm dininin amel (iş) e ve ahlâka ait yüksek olursa olsun, mühim bir kıymeti olan iki esası şunlardır:

1. Allah ile kul arasındaki nisbete taalluk eden ahkâm, buna, Allah ile müsâlemet de diyebiliriz.

2. İnsanın kendi nefesine ait olan hükümlerle kendisiyle diğer insanlar ve mahluklar arasındaki alâkaları tanzim eden hükümler. Buna, Allahın kullarıyla müsâlemet de diyebiliriz.

Allah ile müsâlemet demek, her hayır ve faziletin kaynağı, yalnız Allah olduğuna inanmak ve böylece Allah'ın iradesine teslim olmak, emirlerine itaat etmek demektir. Bunların başlıcası da Allaha ibadettir. Allah ve hak sevgisinin kaynağı olamaz, bu ibadetlerin başında gelir. Allah'ın bütün emirlerine itaat, oruç, zekât ve hac da bu ibadetlerdendir. Dinin bu kısmı, şu Hadis-i şerifte toplanmıştır:

«Müslümanlık, beş temel üzerine kurulmuştur:

1. Allah'tan başka Tanrı olmadığına, Hazreti Muhammed (Aleyhisselâm) onun Peygamberi olduğuna şahadet etmek,
2. Namaz kılmak,
3. Zekât vermek,
4. Ramazan orucunu tutmak,
5. Haccetmek.

Allahın kullarıyla müsâlemet demek, onlarla dirlik, düzenlik içinde yaşamak demektir. Aile vazifeleri, ahlâkî vazifeler, medenî ve insanî vazifeler de bu kısımda dahildir. Bunlar için de, müslümanlık, ayrı ayrı ve çok sağlam esaslar ve umdeler koymuştur.

Müslümanlık, hayal peşinde koşan dimağları tatmin için ortaya atılmış bir takım nazariyeler demek olmadığı cihetle, gerek Allah ile olan vicdani münasebetlerimiz, gerek kendi nefsimize ve gerek kendimizden başkalarıyla olan vazife ve münasebetlerimiz, hep müsbet esaslar üzerine dayanmaktadır.

Şu cihet kat'î olarak bilinmelidir ki: İslam, sadece vicdanda gizlenmesi lazım gelen bir şey değildir. Fikir ve kalb sahasında kalarak, amelî bir surette yaşanmamış olan herhangi bir hakikatin ne kadar yüksek olursa olsun, mühim bir kıymeti yoktur.

İnsan, inandığı bir hakikate dili ile tercüman olmaz ve onu fiilen yaşamaya çalışmaz; onu, hayatta tahakkuk ettirmezse, hem ona olan iman ve sevgisi yavaş yavaş kuvvetini kaybeder, hem de kalb ve vicdanının emrine tâbi faal bir unsur olmaktan çıkar. Bunun içindir ki: İslam dini yalnız nazarî ve itikadi esasları değil, amelî hükümleri de talim ve teşri etmiştir: Bir müslüman, yalnız iman ile mükellef olmayıp inandıklarını dili ile de söylemek ve onların icaplarını iş ve tatbik sahasında göstermek ve hayatta onları yaşamakla da mükelleftir. Allaha olan imanımız, evvelâ dilimizde, sonra da işlerimizde ve hareketlerimizde tecelli edecektir. Çünkü islâm, tam mânasile bir hayat dinidir. Kalbin en derinliklerinden başlayarak onu tamamen saracak olan iman, ağızdan taşacak, sonra bütün vücuda ve muhitine yayılacaktır. Binaenaleyh İslam'ın esası iman ve hedefi ahlâk ve iş güzelliğidir.

İslamın talim eylediği amelî hükümler, mükellefin işlerine taalluk eden, beşerin kendi isteği ile yaptığı işlerin Allah nazarındaki kıymetini gösteren kaziyelerdir ki, başlıca iki kısımdır:

1. Allah ile kul arasındaki münasebetler, kulun, Allah'ına yapmakla mükellef bulunduğu vazifeleri gösteren hükümler: İbadet.
2. İnsanların, kendileriyle diğer insanlar arasındaki münasebetleri bildiren hükümler: Muamelât.

Amelî hükümler, bir taraftan Allah'a ibadeti, diğer taraftan ferde ve cemiyete teallük eden işlerde selâmet ve istikameti, adalet ve emniyeti, karşılıklı haklara ve vazifelere riayeti

emretmekle, ferdin işlerini ıslah etmiştir.

(Gelecek yazıdaki bahisler: İbadetin mânası - İbadeti tapmakla tercüme yerinde değildir - Allah ile ilâh arasındaki mühim fark - Tanrı Allah mukabili olamaz - İbadetin ruhu - İbadetin aklî ve vicdanî bir vazife oluşu)

Prof. Hamdi Akseki

Diyanet Reisi